

İNSAN ALVERİ CİNAYƏTLƏRİNİN TÖVSİFİ: MƏSULİYYƏTİ AĞIRLAŞDIRAN HALLAR KONTEKSTİNDƏ

Açar sözlər: *insan alveri, cinayətin tövsifi, tövsifedici əlamətlər, cinayət tərkibi, cinayət məsuliyyəti, ictimai təhlükəli əməl, qanunvericilik, cəza təyini*

Ключевые слова: *торговля людьми, квалифицированное преступление, квалифицирующие признаки, состав преступления, уголовная ответственность, общественно опасное деяние, законодательство, назначение наказания*

Keywords: *human trafficking, qualified crime, qualifying signs, structure of crimes, criminal liability, socially dangerous act, legislation, the appointment of punishment*

Cinayət hüququ normalarının tətbiqinin birinci mərhələsi cinayətin tövsifi, digər mərhələsi isə cəza təyini sayılır. Cinayət hüquq nəzəriyyəsində və məhkəmə istintaq təcrübəsində cinayətlərin tövsif edilməsi dedikdə, törədilmiş əmələ müvafiq cinayət tərkibi əlamətlərinin müəyyən edilməsi anlaşılır. Cinayətin tövsifi dedikdə, "...törədilən konkret əməlin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasında nəzərdə tutulan təkrir əlamətləri arasında eyniliyi (uyğunluğu – F.S.) müəyyən etməklə, müvafiq hüquqi sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət-hüquqi qiymət başa düşülür" [4, 22].

Tövsif qanunu tətbiq etməyə səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin bütün mərhələlərində həyata keçirilən məntiqi proses olub onun yekununda konkret sosial hadisəyə – cəmiyyət üçün təhlükəli olan insan davranışı aktına hüquqi qiymət verilir. Cinayətin tövsifi, işin faktiki hallarının öyrənilməsi ilə, cinayət hüquq normasının seçilməsi ilə, onun məzmunun izah edilməsilə bağlı mürəkkəb işdir. Tövsif prosesi üç mərhələni əhatə edir:

1) İşin faktiki hallarının müəyyən edilməsi və cinayət-hüquqi əhəmiyyət kəsb edən əlamətlərin ön plana çıxarılması. Tövsifin bu mərhələsində faktiki baş vermiş kriminal əməlin obyekt, obyektiv cəhəti, subyekt və subyektiv cəhəti araşdırılır, bu yolla baş verən cinayət hadisəsinin mənzərəsi yaradılır. Belə mənzərə nə qədər aydın və əhatəli olarsa, ona bir o qədər də asanlıqla düzgün hüquqi qiymət verilə bilər;

2) Baş verən əməli nəzərdə tutan cinayət hüquq normasının seçilməsi və normanın məzmununun şərh edilməsi;

3) Seçilən hüquq normasında nəzərdə tutulan təkrir əlamətləri ilə araşdırılan ictimai təhlükəli əməlin faktiki əlamətləri müqayisə edilir və bunların uyğun olub-olmaması hüquqi aktda təsbit edilir [5, 131-132].

Tövsif mürəkkəb idraki proses olmaqla, burada tövsifedənin savadından, hüquqi düşüncəsindən, təcrübəsindən, psixologiyasından məcmu şəkildə istifadə edilir. Bu sahədə buraxılan səhv qanunu pozur və ədalətsizliyə yol açır. Hüquq mühafizə orqanlarını hörmətdən salır, onlara olan inamı azaldır və cinayətkarlığın qarşısının alınmasına mənfi

təsir göstərir. Mahiyyət etibarilə səhv tövsif mənəvi, əxlaqi, hüquqi, iqtisadi, siyasi nəticələr doğurur. Cinayətlərin tövsifi qanun yaradıcılığı üçün də əhəmiyyətlidir və qanuların təkmilləşdirilməsində müstəsna əhəmiyyətə malikdir [3, 284].

Beynəlxalq miqyasda insan alveri cinayətlərinin transmilli mütəşəkkil xarakter alması bəşəriyyəti narahat edən ciddi sosial problemə çevrilmişdir. Mövcud olan bu vəziyyət dövlətlərin insan alveri cinayəti ilə mübarizəyə yönələn səylərinin birləşdirilməsini zəruri etmişdir. Odur ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 06 may 2004-cü il tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı” təsdiq edilmişdir. Milli Fəaliyyət Planı üzrə tədbirlərə müvafiq olaraq insan alveri ilə bağlı cinayətlərə qarşı mübarizəyə dair Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq müqavilələr nəzərə alınmaqla, bu sahədə milli qanunvericilik bazasının yaradılması və təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar ardıcıl tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, 2005-ci il iyunun 28-də “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Bu Qanununun qəbul edilməsi həm də Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində insan alverinə qarşı mübarizə tədbirlərinə dair cinayət hüquq normalarının əlavə edilməsi zərurətini yaratmışdı. Buna görə də, “Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişiklik edilməsi haqqında” 30 sentyabr 2005-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə İnsan alveri – 144-1-ci maddəsi ilə yanaşı, Məcburi əmək – 144-2 və İnsan alverindən zərərçəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları yayma – 316-1-ci maddələr əlavə edilmişdir.

İnsan alveri öz ictimai təhlükəliliyinə görə xüsusilə ağır cinayətlər kateqoriyasına daxil edilmişdir. İnsan alveri cinayət tərkibinin hüquqi təhlili, onun oxşar tərkiblərdən fərqləndirilməsi, belə əməllərlə mübarizənin beynəlxalq hüquqi xüsusiyyətləri, milli qanunlarda nəzərə alınması və digər zəruri məsələlər kompleks qaydada tədqiqatə cəlb edilməlidir. Bütün bunlar insan alveri ilə mübarizənin cinayət-hüquqi və kriminoloji problemlərinin elmi-nəzəri tədqiqinin son dərəcə aktual olduğunu şərtləndirir. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə İnsan alverinə görə 144-1.1, 144-1.2 və 144-1.3 tərkiblər daxil etmişdir. CM-in 144-1.2-ci maddəsində sözü gedən cinayətin tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət tərkibinin tövsifedici əlamətləri deyildikdə Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin daha təhlükəli olduğunu göstərən və cəzaya təsir edən ağırlaşdırıcı hallar başa düşülür. T.A.Lesniyevski-Kostareva tövsifedici əlamətlərə belə anlayış verir: “Tövsifedici əlamətlər – müvafiq növ cinayətin hissəsi üçün səciyyəvi olan qanunda öz əksini tapmış, əsas cinayət tərkibi ilə müqayisədə törədilən əməlin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinin və təqsirkarın şəxsiyyətinin xeyli dəyişilmiş, törədilən əməlin qanunvericiliklə qiymətləndirilməsinə (tövsifinə) və məsuliyyətin dərəcəsinə təsir göstərən mühüm hallardır” [6, 126].

Azərbaycan Respublikasının CM-in 144-1.2-ci maddəsində təhlil olunan cinayətin aşağıdakı ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur: 1) insan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi; 2) insan alveri cinayətinin təkrar törədilməsi; 3) insan alveri cinayətinin yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədilməsi; 4) insan alveri cinayətinin təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə hamilə vəziyyətində olan qadın barəsində törədilməsi; 5) insan alveri qurbanını Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirməklə törədilməsi; 6) insan alveri cinayətinin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən törədilməsi; 7) insan alveri cinayətinin təqsirkar şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsi; 8) insan alveri cinayətinin həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiqi

etməklə və ya belə zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədilməsi; 9) insan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsə işgəncə verməklə və ya onunla qəddar, qeyri-insani, yaxud onun ləyaqətini alçaldan rəftar etməklə törədilməsi; 10) insan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmək məqsədilə törədilməsi.

Göstərilən tövsifedici əlamətlərin bir neçəsini nəzərdən keçirək.

İnsan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi. Əməlin CM-in 144-1.2.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün CM-in 144-1.1-ci maddəsində göstərilən əməllər iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməlidir. Zərərçəkmiş şəxslər həm yetkinlik yaşına çatmış, həm də yetkinlik yaşına çatmamış şəxslər ola bilər. Əgər insan alveri cinayətindən zərərçəkmiş iki və ya daha çox şəxsdən biri (bir neçəsi) yetkinlik yaşına çatmamış şəxsdirsə, onda təqsirkarın əməli CM-in şərh olunan maddəsinin iki ağırlaşdırıcı tərkib əlamətini nəzərdə tutan 144-1.2.1-ci və 144-1.2.3-cü maddələri ilə tövsif edilməlidir. İnsan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi davam edən cinayətdir. Şəxsin əməlində insan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi əlamətinin mövcud olması üçün təqsirkarın CM-in 144-1.1-ci maddəsində göstərilən hərəkətlərin törədilməsinə qədər iki və ya daha çox şəxs barəsində belə hərəkətləri törətmək niyyəti olmalıdır. Başqa sözlə, insan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi təqsirkarın vahid niyyəti ilə əhatə olunmalıdır. Əgər təqsirkar bir şəxs barəsində insan alveri cinayətini törətdikdən sonra başqa şəxs barəsində də həmin cinayəti törədərsə (davam edən cinayətin əlamətləri olduqda), birinci cinayətə görə cinayətin hüquqi nəticələri aradan qalxmamışdırsa, onun əməli CM-in 144-1.2.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir. İnsan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi həm eyni vaxtda, həm də müxtəlif vaxtlarda törədilə bilər. Əhəmiyyətli odur ki, təqsirkarda insan alveri cinayətinin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi niyyəti birinci insan alveri cinayətini törətməzdən əvvəl yaranmış olsun.

İnsan alveri cinayətinin təkrar törədilməsi. İnsan alveri cinayətinin təkrar törədilməsinə görə o halda cinayət məsuliyyəti yaranır ki, əvvəllər törədilmiş insan alveri cinayətinin hüquqi nəticələri aradan qalxmamış olsun. Əvvəllər CM-in 144-1-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayəti törətmiş şəxs yenidən həmin maddədə göstərilən cinayəti törədərsə (davam edən cinayətin əlamətləri olmadıqda, əvvəlki cinayətə görə cinayət məsuliyyətinin cəlb etmə müddətləri keçmədikdə və s.), şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq o, CM-in 144-1.2.2-ci maddəsi üzrə təkrar insan alveri cinayətini törətməyə görə məsuliyyətə cəlb edilməlidir. Şəxs insan alveri cinayətini törətməyə görə məhkum edildikdə, məhkumluğu götürülməmiş və ya ödənilməmiş dövrdə yenidən bu cinayəti törədərsə, onun əməli residiv cinayət hesab edilir.

İnsan alveri cinayətinin yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədilməsi. İnsan alveri cinayətinin yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində törədilməsinin CM-in 144-1.2.3-cü maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün zərərçəkmiş şəxs cinayət törədilənədək 18 yaşına çatmamalıdır. Təqsirkar 18 yaşına çatmayan şəxsi insan alverinin predmetinə çevirdiyini dərk edir və onun barəsində CM-in 144-1.1-ci maddəsində göstərilən əməlləri törətməyi arzu edir. Əməlin CM-in 144-1.2.3-cü maddəsi ilə tövsif edilməsi üçün təqsirkarın zərərçəkmiş şəxsin 18 yaşına çatmadığını dərk etməsi zəruridir. Əgər o, bu əlaməti dərk etməmişdirsə, onun əməli ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri olmadıqda, CM-in 144-1.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

İnsan alveri qurbanını Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədindən keçirməklə törədilməsi. İstismar məqsədilə cəlb edilmiş, əldə edilmiş, saxlanılmış, gizlədilmiş, daşınmış, verilmiş və ya qəbul edilmiş şəxsin Azərbaycan Respublikasının dövlət

sərhəndən keçirildiyi hallarda, təqsirkarın əməli dövlət sərhədini keçmənin qanuni və ya qanunsuz olmasından asılı olaraq müxtəlif cür tövsif olunmalıdır. Əgər dövlət sərhədi müəyyən edilmiş sənədlər olmadan və ya dövlət sərhədinin nəzarət-buraxılış məntəqələrindən kənarında keçilərsə, şəxsin əməli cinayətlərin məcmusu qaydasında – CM-in 144-1.2.4-1-ci və 318-ci maddələri ilə tövsif edilməlidir. Əgər dövlət sərhədi müəyyən edilmiş sənədlərlə və ya dövlət sərhədinin nəzarət-buraxılış məntəqələrindən keçilərsə, şəxsin əməli yalnız CM-in 144-1.2.4-1-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir. İnsan alveri cinayətinin törədilməsi məqsədi ilə şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsinin, pasportunun və ya şəxsiyyətini təsdiq edən digər sənədinin, yaxud yol (sərhədkeçmə) sənədinin saxtalaşdırılması və sənədlərlə digər qanunsuz hərəkətlər CM-in 144-3-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Sadalanan sənədləri saxtalaşdıran və sənədlərlə digər qanunsuz hərəkətlər edən şəxs həm də CM-in 144-1.1-ci maddəsində göstərilən əməlləri törədərsə, onun əməli cinayətlərin məcmusu qaydasında – CM-in 144-1-ci və 144-3-cü maddələri ilə tövsif edilməlidir.

İnsan alveri cinayətinin təqsirkar şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsi. Cinayətin təqsirkar şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsi o halda mövcud olacaqdır ki, təqsirkar şəxs (qəyyumluq və himayəçilik orqanlarının, VVADQ orqanlarının, doğum evlərinin, uşaq evlərinin (bağçalarının) işçiləri və başqa qulluq vəzifəsi tutan şəxs) öz qulluq mövqeyindən istifadə edərək xidməti və ya sair tabeliyində olan şəxs (o cümlədən yetkinlik yaşına çatmamış şəxs) barəsində CM-in 144-1.1-ci maddəsi ilə cinayət hesab olunan əməlləri törətmiş olsun. Qulluq mövqeyindən istifadə edən təqsirkar vəzifəli şəxs olduqda onun əməlinin əlavə olaraq CM-in 308-ci maddəsi ilə tövsif olunması tələb olunmur.

İnsan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsə işgəncə verməklə və ya onunla qəddar, qeyri-insani, yaxud onun ləyaqətini alçaldan rəftar etməklə törədilməsi. İnsan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsə işgəncə verməklə və ya onunla qəddar, qeyri-insani, yaxud onun ləyaqətini alçaldan rəftar etməklə törədilməsi ilə müşayiət olunması hallarında əməlin əlavə olaraq CM-in 293-cü maddəsi ilə tövsifi tələb olunmur. Təqsirkarın əməli yalnız CM-in 144-1.2.8-ci maddəsi ilə tövsif olunmalıdır.

İnsan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmək məqsədilə törədilməsi. İnsan alveri cinayətinin zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmək məqsədi ilə törədilməsi konkret məqsədlə həyata keçirilir və təqsirkar şəxsin bu məqsədə nail olub-olmaması əməlin bu əlamət üzrə tövsifi üçün hüquqi əhəmiyyət kəsb etmir. Əgər təqsirkar insan alveri cinayətindən zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etməyə də nail olarsa, o halda onun əməli cinayətlərin məcmusu qaydasında – CM-in 144-1.2.9-cu və 137-ci maddələri ilə cinayətlərin məcmusu qaydasında tövsif olunmalıdır. İnsan alveri cinayətindən zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmə nəticəsində zərərçəkmiş şəxs ölərsə (ölümə psixi münasibət birbaşa və ya dolayı qəsd formasında olduqda), təqsirkarın əməli cinayətlərin məcmusu qaydasında – CM-in 120.2.5-ci və 144-1.2.9-cu maddələri ilə tövsif edilməlidir. İnsan alveri cinayətindən zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmə nəticəsində zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır zərər vurularsa (sağlamlığına ağır zərər verməyə psixi münasibət birbaşa və ya dolayı qəsd formasında olduqda), təqsirkarın əməli eyni qaydada cinayətlərin məcmusu üzrə – CM-in 126.2.5-ci və 144-1.2.9-cu maddələri ilə tövsif edilməlidir. Orqan və toxumalardan istifadə dedikdə, həmin orqan və toxumaların alqı-satqısı,

transplantasiyası, onlardan biotibbi tədqiqat obyektı kimi istifadə etmə və s. başa düşülməlidir.

CM-in 144-1.3-cü maddəsində təhlil olunan cinayətin xüsusilə ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri – CM-in 144-1.1-ci və 144-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olması nəzərdə tutulmuşdur. Burada digər ağır nəticələr dedikdə, zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır zərər vurulması, onun və ya onun valideyninin özünü öldürməsi, psixi fəaliyyətinin pozulması, bir neçə zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına zərər vurulması və s. başa düşülür. Qeyd olunan xüsusilə ağırlaşdırıcı tərkib əlamətinin mövcud olması üçün təqsirkarın CM-in 144-1.1-ci və 144-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərə psixi münasibəti birbaşa qəsd, zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya sair ağır nəticələrə münasibəti isə ehtiyatsızlıq formasında olmalıdır. Hər bir halda göstərilən nəticələrlə törədilmiş əməl arasında səbəbli əlaqə olmalıdır. CM-in 144-1.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusilə ağırlaşdırıcı tərkib əlamətləri mövcud olduqda təqsirkar şəxsin əməlinin əlavə olaraq CM-in 124-cü və 131-ci maddələri ilə tövsif edilməsinə ehtiyac yoxdur [2, 505].

Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə insan alverinə görə 144-1.1, 144-1.2 və 144-1.3 tərkiblər daxil etmişdir. Ölkədə cinayət hüquqi istiqamətlərdə insan alveri və onunla bağlı cinayətlərlə mübarizəyə istiqamətlənən effektiv tədbirlər sisteminin yaradılması yolunda mühüm addımlar atılmışdır. Eləcə də Azərbaycan Respublikasının CM-də “Yetkinlik yaşına çatmayanları fahişəliyə və ya əxlaqsız əməllərə cəlb etmə” (maddə 171), “Yetkinlik yaşına çatmayanların alqı satqısı” (maddə 173) “Fahişəliyə cəlb etmə” (maddə 243) və “Əxlaqsızlıq yuvaları saxlama” (maddə 244), İnsan alveri məqsədi ilə sənədlərlə qanunsuz hərəkətlər (maddə 144-3) əməllərinə görə məsuliyyət nəzərdə tutan normalar da müəyyən dərəcədə insan alveri ilə cinayət hüquqi mübarizə işinə xidmət edir. İnsan alveri bir sıra hallarda adam oğurluğu (maddə 144) və qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə (maddə 145) və s. bu kimi cinayətlərlə məcmu şəkildə törədilir. İnsan alveri kimi gündən-günə genişlənən kriminal təzahürlərin doğurduğu ictimai təhlükəli, hüquqi və sosial nəticələr onunla mübarizənin milli, regional və beynəlxalq təşkilatların birgə səyi ilə hüquq müstəvisində aparacağı tələb edir. Buna görə də insan alveri ilə mübarizənin səmərəli təşkilinə böyük zərurət yaranmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamları ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018 və 2019-2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planlarının təsdiq edilməsi bu sahədə mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Məhz bu Planlara müvafiq olaraq ötən dövrdə xeyli əsaslı tədbirlər görülmüş, insan alveri ilə mübarizəni təmin edən zəruri normativ hüquqi aktlar hazırlanıb qəbul edilmiş və xüsusi dövlət qurumları yaradılmışdır.

“Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair” 2020-ci ilin illik məlumatında qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikasında insan alveri ilə mübarizənin hüquqi müstəvidə aparıldığı 2005-2019-cu illərdə dövlətin güclü siyasi iradəsi sayəsində beynəlxalq təcrübəyə uyğun institusional islahatlar aparılmış, zəruri təşkilati və praktiki tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Ötən 15 ildə qeydə alınmış 1514 insan alveri və məcburi əmək cinayəti üzrə 570 şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş və 976 qurban müəyyən edilmişdir.

Hesabat ilində insan alveri cinayətlərinin aşkarlanması və təqsirkar şəxslərin məhkəmə məsuliyyətinə verilməsi sahəsində fəaliyyət də məqsədyönlü xarakter daşmışdır. Həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri ilə 186 insan alveri, o cümlədən 4 məcburi əmək, habelə insan alveri məqsədilə sənədlərlə qanunsuz hərəkətlərlə əlaqədar 36 cinayət qeydə

alınmış, 10 nəfərdən ibarət 4 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilmiş, axtarısa elan olunmuş 35 təqsirləndirilən şəxsdən 54,3 faizi (19-u) tutulmuşdur. İnsan alveri və məcburi əmək cinayətlərinə görə başlanılmış cinayət işlərindən 27-nin istintaqı tamamlanaraq 27 təqsirləndirilən şəxs (5 kişi, 22 qadın) cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş, 42 insan alverçisi barədə ittihamedicini hökmlər çıxarılmışdır.

Müəyyən edilmiş 91 insan alveri qurbanından (85 qadın, 5 kişi, 1 uşaq) 89-u Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, 2-i əcnəbi olmuşdur (Tacikistan və Özbəkistan vətəndaşları). Qurbanlardan 54-ü istismar məqsədilə Türkiyə Respublikasına, 16-ı Qətər Dövlətinə, 8-i İran İslam Respublikasına, 5-i Rusiya Federasiyasına aparılmış, 5-i Birləşmiş Ərəb Əmirliklərində, 3-ü Azərbaycanda istismara məruz qalmışdır.

Burada xüsusi ilə vurğulanır ki, növbəti illərdə qarşıda duran hədəflər: cinayət təqibinin, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin, maarifləndirmə işinin, qurbanların müdafiəsi və sosial reabilitasiyası üzrə fəaliyyətin səmərəsini daha da artırmaq, beynəlxalq əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir.

Müvafiq istiqamətdə zəruri tədbirlər Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, Dövlət Başçısının fərman və sərəncamlarına, ölkəmizin beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun sistemli şəkildə davam etdirilir [7].

Beləliklə, hazırda qüvvədə olan 2019-2023-cü illər üçün insan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı profilaktik tədbirlərin əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir. Bütün bu tədbirlərin ardıcıl və qətiyyətlə həyata keçirilməsi ölkədə insan alveri ilə səmərəli mübarizəni təmin edəcəyinə əsas verir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, "Hüquq Yayın Evi", 2020, 772 s.
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası. I hissə / hüquq elmləri doktoru, professor Firudin Yusif oğlu Səməndərovun redaktəsi ilə. Bakı, 2018, 704 s.
3. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun Qərarları. Bakı: Qanun, 2003, 300 s.
4. Qarayev İ., Şəmsizadə R. Cinayətin tövsifinin nəzəri əsasları. Bakı: BDU nəşriyyatı, 1989
5. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Bakı, "Hüquq Yayın Evi" nəşriyyatı, 2018, 724 s.
6. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М.: НОРМА, 2000, 400 с.

www.insanalveri.gov.az

İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsi

Sevinc Hüseynova

İNSAN ALVERİ CİNAYƏTLƏRİNİN TÖVSİFİ: MƏSULİYYƏTİ AĞIRLAŞDIRAN HALLAR KONTEKSTİNDƏ

X Ü L A S Ə

Məqalədə insan alveri cinayətlərinin tövsifedicini əlamətləri ilə yanaşı, insan alveri cinayətinin düzgün tövsifi, oxşar əməllərdən onun fərqləndirilməsi məsələləri də araşdırılır. Düzgün olmayan tövsif təqsiri olmayan şəxsin məsuliyyətə alınmasına, yaxud da cinayət törətməkdə təqsirli olan şəxsin məsuliyyətdən kənar qalmasına, cəzanın düzgün olmayan tətbiqinə səbəb ola bilər. Məqalədə əsasən insan alveri cinayət tərkibinin tövsifedicini

əlamətləri, Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin 144-1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllərin daha təhlükəli olduğunu göstərən və cəzaya təsir edən ağırlaşdırıcı hallar təhlil olunmuş və müəyyən ümumiləşmələr aparılmışdır.

Севиндж Гусейнова

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ
С ТОРГОВЛЕЙ ЛЮДЬМИ: В КОНТЕКСТЕ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ,
ОТЯГЧАЮЩИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ**

Р Е З Ю М Е

В статье исследуется правильное определение преступления торговли людьми и его отличие от аналогичных деяний. Неправильное определение может привести к привлечению невиновного лица к ответственности или к отстранению виновного в совершении преступления от ответственности, неправильному применению наказания. В статье проанализированы, в основном, рекомендательные признаки состава преступления в сфере торговли людьми, отягчающие обстоятельства, указывающие на то, что деяния, предусмотренные статьей 144-1.2 Особенной части УК, являются более опасными и влияют на наказание и сделаны определенные обобщения.

Sevinj Huseynova

**DEFINING TRAFFICKING OFFENSES: IN THE CONTEXT
OF AGGRAVATING CIRCUMSTANCES OF RESPONSIBILITY**

S U M M A R Y

The article examines the correct definition of the crime of trafficking in persons and its difference from similar acts. An incorrect definition can lead to the prosecution of an innocent person or to the removal of the perpetrator of a crime from responsibility, and the incorrect application of punishment. The article analyzes, in the main, the recommendatory signs of a crime in the field of trafficking in persons, aggravating circumstances indicating that the acts provided for in Article 144-1.2 of the Special Part of the Criminal Code of Republic of Azerbaijan are more dangerous and affect the punishment and certain generalizations are made.